ISSN: 3060-4613

PSIXOLOGIYA YO'NALISHI

13.00.00 - Pedagogika fanlari
07.00.00 - Tarix fanlari
19.00.00 - Psixologiya fanlari
01.00.00 - Fizika-matematika fanlari
02.00.00 - Kimyo fanlari
03.00.00 - Biologiya fanlari
09.00.00 - Falsafa fanlari
10.00.00 - Filologiya fanlari
11.00.00 - Geografiya fanlari

№06/2025

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 74 sahifa,
4-iyun, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:
Umarova H.O'. – *O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRI*
BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – *Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori*
BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – *Pedagogika fanlari doktori, professor*

TAHRIRIYAT KENGASHI A`ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Umarova H.O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri
Qirg'izboyev A.K – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q.M - iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. - falsafa fanlari doktori professor
G'afurov D.O. - falsafa fanlari doktori (PhD)
Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. - pedogogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. - falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A.T. - Toshkent davlat iqtisodiyot unversiteti kafedra professori
Ashurov R.R. - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M.A - Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N.A - Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, bilogiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Mirzayeva F.O. - Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti, G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti Toshkent temir yo'l muhandislari instituti.

EDITOR-IN-CHIEF:
Umarova H.O‘. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E’zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan
DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne’matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G‘. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Umarova H.O‘. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Qirg‘izboyev A.K – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma’murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K.M. - Doctor of Economic Sciences,Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O‘zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. - Doctor of Philosophy, Professor
Gafurov D.O. - Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F.O. - Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD),Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. - Doctor of Philosophy, Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. - is a Professor of Toshkent State University of Economics
Ashurov R.R. - Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology
Panjiyev M.A - First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N.A. - Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Mirzayeva F. O. - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha; OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y ,№11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y , №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y , №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y , №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y , №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y , №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali

26.06.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669245** reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№095310**

MUNDARIJA

O‘SMIRLARDA DESTRUKTIV XULQ-ATVOR SHAKLLANISHINI TADQIQ ETISHNING NAZARIY- METODOLOGIK ASOSLARI........ 10
Umarov Baxriddin Mengboyevich, Jabborova Zilola Baxtiyor qizi
ONA VA FARZAND MUNOSABATLARNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI........ 16
Abdullayeva Dilbar Ubaydullayevna
PROFESSOR-O‘QITUVCHILAR IMIJINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI........ 21
Jo‘rayeva Sohibjamol Norqobilovna
OMMAVIY MADANIYATNI BOLALAR XULQ-ATVORIGA TA’SIRINI PSIXOLOGIK SHARTLARI........ 29
Umarova Navbahor Shokirovna
PEDAGOGIK FAOLIYATDA KASBIY SO‘NISH JARAYONINING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK JIHATLARI........ 33
Botirova Dilafro‘z Bozorovna
BULLING XULQ-ATVORINING NAMOYON BO‘LISHI VA UNING MAKTAB O‘QUVCHILARGA BO‘LGAN TA’SIRI........ 39
Tillayeva Nodira Iskandar qizi
TASHKILOTDA MOBBING VA UNING XODIMLAR PSIXOEMOTSIONAL SALOMATLIGIGA IJTIMOIY-PSIXOLOGIK TA’SIRI........ 42
Xusanbayeva Ziyoda Maxmutdjon qizi
OILAVIY MUNOSABATLARDA YETAKCHILIK MUAMMOLARI........ 46
Abdumutalova Madina Abdumalik qizi
ZO’RAVONLIKKA UCHRAGAN AYOLLARNING IJTIMOIY- PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI........ 49
Abdurahmanova Durdona Dilshodjon qizi
SHAXSDA KREATIVLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI........ 54
To‘raboyev Azamat Muxamadullayevich
BO‘LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY MOYILLIKNING NAMOYON BO‘LISHIGA TA’SIR ETUVCHI-IJTIMOIYPSIXOLOGIK OMILLAR........ 58
Saidova Nargiza Ismatulla qizi
PSIXOLOGIYA TALABALARI AMALIYOTI JARAYONIDA KASBIY REFLEKSIYA KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH........ 62
Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddinovna
OTA-ONALARNING RAQAMLI VOSITALARDAN FOYDALANISH USLUBI VA BOLALARDA INTERNET QARAMLIGI RIVOJLANISHIGA TA’SIRI........ 67
Maxammadjonov Sherzodbek Ravshanbek o‘g‘li
PSIXOLOGIYADA IJTIMOIY MOTIVLAR MUAMMOSIGA BO‘LGAN YONDASHUVLAR........ 71
Yo‘ldoshev Javlon Ablanazar o‘g‘li
OILAVIY ZIDDIYATLARNING SHAXSLARARO MUNOSABATLARGA TA’SIRI VA ULARNI HAL ETISH USULLARI........ 74
Raximova Gulxayo Alisherovna
O‘SMIRLIK DAVRINING PSIXOLOGIK MANBALARDAGI TAHLILI........ 79
Matyakubova Shohista Odamboy qizi
BOSHLANG‘ICH MAKTAB YOSHIDAGI (6–8 YOSH) CHAP QO‘LI DOMINANT BO‘LGAN BOLALARNING PSIXOLOGIK RIVOJLANISHI VA XUSUSIYATLARI........ 82
Usmanova Sevara Akmalovna
OILA VA KASB MUVOZANATI MUAMMOSI ILMIY TADQIQOTLARNING PREDMETI SIFATIDA........ 86
Teshayev Sobit Sodik o‘g‘li
PEDAGOGLARDA IJOBIY FIKR SHAKLLANISHIDA OPTIMIZMNING NAMOYON BO‘L ISHI........ 90
Sattarova Shaxnozaxon Qo‘chqarovna
ПЕРФЕКЦИОНИЗМ КАК ФАКТОР ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ ОРГАНИЗАЦИИ........ 95
Атабоев Н.И
O‘SPIRINLIK DAVRIDA YUZAGA KELADIGAN NIZOLAR PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA........ 100
Maripova Asalxon Botiraliyevna

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TASVIRIY SAN'ATGA QIZIQISHLAR SHAKLLANISHI................ 105
Salaxidinova Xolida Xaliljonovna
O'SMIRLARDA REFLEKSIV QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI................ 110
Rustamov Narzillo Raxmonovich
XORIJ PSIXOLOGIYASIDA "SHAXS O'Z IMKONIYATLARINI RO'YOBGA CHIQARISH" TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR................ 113
Alimova Yayra Hotamovna
PSIXOLOGIYADA PSIXOFIZIOLOSSGIK BILIMLARNING AHAMIYATI................ 119
Yakubova Guzal Asatullayevna
PEDAGOGIK FAOLIYATDA KASBIY DEFORMATSIYA: SABABLARI VA OQIBATLARI................ 124
Abdulxomidova Fotimaxon Abdulxopizovna
PSIXOLOGIYA FANIDA "STRESS" VA "STRESSGA BARQARORLIK" TUSHUNCHALARINING MAZMUNI................ 129
Ergashev Hasanboy
YOSHLARNING OTA-ONALIK ROLIGA PSIXOLOGIK TAYYORLIGIDINAMIKASI................ 133
Niyozmetova Munira Ibragimovna
MAKTABDA SAMARALI PEDAGOGIK USULLAR VA ULARNING PSIXOLOGIK ASOSLARI 138
Abdurahmonova Firuza Muhiddinovna
BOLALARDA KOGNITIV JARAYONNING RIVOJLANISHI................ 142
N.X.Shakirova
OGNITIV JARAYONLAR TUSHUNCHASI VA ULARNING TA'LIMDAGI ROLI................ 147
Axmedov Davlatbek Saloxidin o'g'li
MULOQOTDA SHAXS YO'NALGANLIGI PSIXOLOGIK FENOMEN SIFATIDA................ 151
Raximova E'tibor Rustamovna
OLIY TA'LIM MUASSASA TALABALARI TA'LIM FAOLIYATIDA O'QUV MOTIVATSIYASINING SHAKLLANISHIGA SUN'IY INTELLEKTNING TA'SIRI 156
R.M.Baxtiyorov
MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING FAOLIYATLAR JARAYONIDA IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI................ 162
Abduhalimova Durdona Ilhomovna
BOKSCHILARNING JISMONIY VA TEXNIK-TAKTIK TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH................ 168
Qon'irbaev Dastan
BOG'CHA YOSHIDAGI BOLALARDA XAYOLNING RIVOJLANISHI................ 173
Temirova Dilfuza Olim qizi
TALABALAR JAMOASIDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING XORIJ ADABIYOTLARDA YORITILISHI................ 177
Shukurullayev Xamidulla Nurilla o'g'li
O'SMIRLARDA AGRESSIV XULQ-ATVOR SHAKLLANISHIGA OILAVIY MUNOSABATLARNING TA'SIRI................ 182
Feruza Alimova Najimovna
HARBIY XIZMATCHILARDA STRESSGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNI TADQIQ ETISHNING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI................ 186
Irgashev Zarif Djamaldinivich
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОББЕНОСТИ СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В УЗБЕКИСТАНЕ, ЮЖНОЙ КОРЕЕ,КИТАЕ И ЯПОНИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ РЕБЁНКА ОШКОЛЬНОГО ВОЗР АСТА................ 191
Искандерова Сайёра Абдубасидовна , Турабекова Шахноза Дамировна
ПPSIXOLOGIK ADAPTATSIYA: XODIMLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK IMKONIYATLARI................ 196
Abdukarimov Muhammadjon Muratovich
ИЖТИМОИЙ-ПСИХОЛОГИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ АНИҚЛАШДА ЭКСПЕРТ БАҲОЛАШНИНГ АҲАМИЯТИ................ 201
Қодиров Мирзаакрам Собиржонович
PSIXOLOGIYA NAZARIYASIDA TALABALAR MUSTAQIL TA'LIMIMUAMMOSI................ 206

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Yakubova Barno Baxtiyorovna
OTA-ONA QARAMOG'ISIZ QOLGAN BOLALAR BILAN OLIB BORILADIGAN ISHLARDA IJTIMOIY PEDAGOGNING O'RNI........ 210
Hasanboyeva Kamola Dilmurod qizi
O'SMIRLARDA KREATIVLIK NAMOYON BO'LISHINING HUDUDIY TAFOVUTLARI........ 214
B.Z.Qayumov
BOLALAR VA O'SMIRLAR ORASIDA IJROCHILIK MOTIVATSIYASINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK VA DIDAKTIK ASOSLARI........ 218
Rustamova Maxsuma Farxodbek qizi, X.Botirova

PSIXOLOGIYA NAZARIYASIDA TALABALAR MUSTAQIL TA'LIMI MUAMMOSI

Yakubova Barno Baxtiyorovna
Andijon davlat texnika instituti
"Tillar va gumanitar fanlar" kafedrasi katta o'qituvchisi
E-mail: b.yakubova1990@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada psixologiya nazariyasi, mamlakatimizda ta'lim sohasida bo'layotgan o'zgarishlar, talabalarning mustaqil ta'limi, talabalarning shaxsiy bilim, ko'nikma va mahoratini rivojlantirishda faol ishtirok etishi va o'qituvchi yordamisiz bilimlarni o'zlashtirish jarayonlari tahlil qilinadi. Bu jarayon talabalarining tanqidiy fikrlash qobiliyati, mas'uliyat hissi va ijodiy yondashuvlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Mustaqil ta'lim vositasida talabalar o'z bilimlarini kengaytirish, mustaqil tadqiqotlar olib borish hamda yangi bilimlarni amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Pedagogik tadqiqotlarda mustaqil ta'limning samaradorligini oshirish uchun pedagoglarning rahbarligi, metodik yordam va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish muhim hisoblanadi. Shuningdek, talabalarni mustaqil ta'limga o'rgatish va ularning ushbu jarayondagi motivatsiyasini oshirish muammoning samarali yechimida asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etiladi.

Kalit so'zlar: bilim, ko'nikma, malaka, kompetensiya, texnologiya, ta'lim, ilm-fan, ishlab chiqarish, psixologik maqsad, pedagog, tarbiya.

Abstract. This article analyzes the theory of psychology, ongoing changes in the education sector of our country, students' independent learning, their active participation in developing personal knowledge, skills, and abilities, as well as the process of acquiring knowledge without the assistance of a teacher. This process contributes to the development of students' critical thinking skills, sense of responsibility, and creative approaches. Through independent learning, students have the opportunity to expand their knowledge, conduct independent research, and apply newly acquired knowledge in practice. In pedagogical research, the guidance of educators, methodological support, and effective utilization of information technologies are recognized as crucial for enhancing the effectiveness of independent learning. Moreover, teaching students how to learn independently and increasing their motivation in this process are considered key factors for successfully addressing the identified issue.

Key words: knowledge, skills, abilities, competence, technology, education, science, production, psychological goal, educator, upbringing.

Аннотация. В данной статье рассматриваются теория психологии, происходящие изменения в системе образования нашей страны, самостоятельное обучение студентов, активное участие студентов в развитии личных знаний, навыков и умений, а также процессы усвоения знаний без помощи преподавателя. Данный процесс способствует развитию критического мышления, чувства ответственности и творческого подхода у студентов. Посредством самостоятельного обучения студенты имеют возможность расширять свои знания, проводить самостоятельные исследования и применять новые знания на практике. Для повышения эффективности самостоятельного обучения в педагогических исследованиях важную роль играют руководство преподавателей, методическая поддержка и эффективное использование информационных технологий. Кроме того, обучение студентов навыкам самостоятельного обучения и повышение их мотивации в этом процессе рассматриваются как важнейшие факторы успешного решения обозначенной проблемы.

Ключевые слова: семья, гендерное равенство, насилие, дискриминация, социальная роль, социальная изоляция, женщина, мужчина, угрозы, эмоциональное недовольство, травма, стресс, страх, экономическое насилие, сексуальное насилие, психологическое насилие, физическое насилие, обучение

KIRISH

Mamlakatimizda ta'lim sohasida bo'layotgan o'zgarishlar, ya'ni qabul qilingan qonun va farmoyishlar jamiyatimiz ravnaqiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi shubhasizdir. Ular mamlakatning intellektual salohiyatini oshirish, davlat ta'lim standarti talablariga javob bera oladigan, yetuk va raqobatbardosh kadrlar tayyor-

lashda muhim omil hisoblanadi.

Mustaqil ta'lim olish yetuk mutaxassis bo'lib shakllanishning muhim omili sanaladi. Bu, ayniqsa, kasbiy tayyorgarlik tizimida yaqqol namoyon bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ajdodlarimiz ham yosh avlodning kasb-hunar egallashiga, yetuk, tarbiyali, taraqqiyotga xizmat qiluvchi inson bo'lib shakllanishiga ahamiyat berganlar [1.].

Mustaqillik — shaxs xarakterining ijobiy xususiyatlaridan biri bo'lib, inson tafakkuri tizimida, turli ko'rinishdagi faoliyat va harakatlarda aks etadi. Mustaqillik tushunchasi inson oldida turgan vazifalarni hal etish yo'llari va vositalarini tanlashdagi mustaqillik to'g'risidagi tasavvurlar bilan bog'liqdir [2.].

Inson hayotining har bir davrida uning mustaqillik darajasi o'ziga xos namoyon bo'ladi. Mazkur mustaqillik darajasi insonning rivojlanish sharoitlari va zaruriyatga bog'liq holda yuqori yoki past bo'lishi mumkin.

Bilimlarni mustaqil ravishda egallashga intilish — talaba faoliyatining ta'lim muassasasidagi eng ajralib turadigan xususiyati, mustaqil o'qib bilim orttirish asosidir. Mustaqil o'qib bilim orttirish jarayoni talabalarning mustaqil tayyorgarlik ko'rishini anglatadi.

Bugungi kunda ta'lim jarayoniga bunday oqilona munosabat buyuk mutafakkir K. D. Ushinskiyning: *«O'z fikrini yaxshi ifodalay olmaslik — illat; lekin mustaqil fikrga ega bo'lmaslik esa undan ham battarroq illat; mustaqil fikrlar mustaqil orttirilgan bilimlardangina tug'iladi»*, degan fikrlarini yana bir bor tasdiqlaydi. Albatta, mashhur psixolog L. A. Artsimovich: *«Talaba bu bilimlar bilan to'ldirilishi lozim bo'lgan idish emas, yondirilishi lozim bo'lgan mash'al»*, deganida nihoyatda haq edi. Axborot asrida yashayotgan hozirgi yoshlar o'ta qiziquvchan bo'lib, o'zlari xohlagan, kerak deb bilgan ma'lumotni qidirib topish bugun muammo emas. Faqat ularni yo'naltirish, maslahat berish, jarayonga qiziqtirish, vaqtini behuda sarflamasdan foydali mehnat bilan shug'ullanishlariga amaliy yordam ko'rsatish bugungi kun pedagogikasining eng muhim vazifalaridan biriga aylangan [3.].

Chet el nazariyasi va amaliyotida "learning autonomy" termini "independent study/learning", "self-study", "self-directed study/learning", "self-access", "self-education" tushunchalari bilan bog'liq holda o'rganiladi. Tajribalar bu tushunchalarning har birini alohida o'rganishni ko'rsatmoqda. Quyida ushbu tushunchalarning o'zbek tilidagi tarjimasiga e'tibor beramiz:

independent study/learning — mustaqil ta'lim olish, sinfdan tashqari ish;
self-study — mustaqil ish;
self-directed study/learning — mustaqil, individual jadval asosida o'qib bilim orttirish;
work in self-access centres — axborot resurs markazlarida ishlash;
self-education — o'z-o'zini mustaqil o'qish bilan shug'ullanish.

Kuzatish va amaliyotda "mustaqil ta'lim", "mustaqil ish", "o'z-o'zini mustaqil o'qish bilan shug'ullanish" tushunchalarining keng qo'llanilishini ko'rish mumkin.

Mustaqil ish haqida gapirganda, avvalo: dars davomida bajariladigan vazifami yoki auditoriyadan tashqarimi? O'qituvchining yordamidami yoki mustaqilmi? — degan savollarga javob izlanadi [4.].

"Learning autonomy" termini birinchi bo'lib Genri Xolek tomonidan ishlatilgan. Bu tushuncha o'quvchining o'qituvchidan mustaqilligi yoki o'zining ta'lim olishda javobgarlikni o'z zimmasiga olishini anglatadi: *"Autonomy is the ability to take charge of one's own learning"*, ya'ni "ta'lim olishning maqsad va vazifalarini belgilashda faol ishtirok etish, o'z bilim, ko'nikma va malakalarini baholab borish hamda mustaqil o'rganish" ma'nolarida qo'llaniladi. Demak, bu termin uy vazifasi yoki o'qituvchi tomonidan beriladigan topshiriqlardan ko'ra kengroq ma'noda ishlatiladi [5.].

Tahlillar mustaqil ish va mustaqil ta'lim tushunchalariga olimlarning turlicha ta'rif berayotganini ko'rsatadi. V. P. Esipov: o'qituvchi bajarilish vaqti aniq belgilangan vazifa beradi, yozma yoki og'zaki tarzda natijasini tekshiradi, deb mustaqil ishga ta'rif beradi. Ammo tadqiqotchi bunday shakldagi mustaqil ishda "fikrlashga majburiylik mavjudligini" ta'kidlaydi.

T. I. Shamova esa mustaqil ishning maqsad va vazifalari aniqligi, natijaning qanday shaklda taqdim etilishi, baholash mezonlari va albatta, har bir o'quvchining faol ishtiroki shartligini ta'kidlaydi [6.].

I. Unt o'qituvchi bolaga mustaqil ish topshirig'i berganida uning o'tilgan mavzu bilan bog'liqligiga e'tibor qaratishini aytadi. Shuningdek, olim mustaqil ish o'qituvchi rahbarligida bajarilsa-da, uning bevosita ishtirokisiz bajarilishi kerakligini ta'kidlaydi. Yuqoridagi fikrlarni tasdiqlagan holda, har qanday mustaqil ish bolani chuqur o'ylashga, o'z ustida muntazam ishlash va fikr yuritishga majburlashi zarur [7.].

Talabalarning darsdan tashqari vaqtda amalga oshiriladigan mustaqil ishlariga quyidagilar kiradi: konspekt tayyorlash; kitob va maqolalarga annotatsiya yozish; referat-sharhlar yozish; mavzu bilan bog'liq saytlarga taqriz yozish [8.]; mavzuga doir tarmoqdagi mavjud mustaqil ishlarni tahlil qilish, ularni baholash; ma'ruza rejasiga oid o'z variantini yoki uning ma'lum qismini yozish; mavzuga oid doklad tayyorlash; munozaralar o'tkazish; o'qituvchi tomonidan tayyorlangan yoki tarmoqdan topilgan veb-kvestlarda ishlash; saytda talabalar tomonidan bajarilgan referatlar va retsenziyalarni joylashtirish; mavzu bo'yicha ishlash uchun veb-kvestlar yaratish va ularni kurs saytiga joylashtirish [9.].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ma'lumotlar asosan nazariy manbalarni tahlil qilish va mavjud adabiyotlarni o'rganish orqali to'plandi. Psixologiya nazariyasida talabalarning mustaqil ta'limini o'rganishda ilgari chop etilgan ilmiy maqolalar, monografiyalar va dissertatsiya ishlari asosiy axborot manbasi sifatida tanlandi. To'plangan ma'lumotlar kontent tahlili usulida qayta ishlanib, mavzuga oid mavjud nazariy qarashlar umumlashtirildi va solishtirildi. Shuningdek, ilg'or xorijiy tajriba va mahalliy pedagogik yondashuvlar tahlil qilinib, ularning samaradorlik omillari o'rganildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'quvchilarda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini shakllantirishda mustaqil ishlarni tashkil etish muhim o'rin tutadi. Bu jarayon samarali bo'lishi uchun ayrim mezonlarga qat'iy amal qilish zarur.

Birinchidan, ish shakli, topshiriqlari va rejalashtirish jarayonida o'qituvchi va talaba o'zaro hamkorlikda, maslahatlashgan holda harakat qilishi lozim. Bu yondashuv talabaning motivatsiyasini oshiradi va faol ishtirokini ta'minlaydi.

Ikkinchidan, beriladigan topshiriqlar talabalarining qiziqishlari, hayot tarzi, yosh xususiyatlari va hozirgi o'quv mavzusiga mos bo'lishi kerak. Mazmun jihatidan bunday topshiriqlar mavzuni chuqur o'zlashtirishga, nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lashga xizmat qiladi.

Shuningdek, har bir mustaqil ish talabaning o'z-o'zini boshqarish, o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash, shuningdek, rivojlantirish kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilishi lozim.

Bundan tashqari, topshiriqlar ijodiy yondashuvni rivojlantiradigan, tanqidiy fikrlashni rag'batlantiradigan va muammoli vaziyatlarni yechishga undaydigan shaklda tuzilishi zarur.

Talabalarning bilim darajasi ham inobatga olinib, har bir topshiriq ularga o'z bilim va ko'nikmalarini mustaqil ravishda rivojlantirish imkoniyatini berishi lozim [10.].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, har bir dars talabalarda mustaqil ishlashga bo'lgan ehtiyoj va qobiliyatni shakllantirishi zarur. Mustaqil faoliyat orqali talabalar o'z xatti-harakatlarining mohiyatini anglaydilar, o'z fikrlarini asoslash va qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar hamda o'z intellektual salohiyatlarini oshiradilar. Mustaqil ta'lim jarayonida talaba nafaqat bilimlarni o'zlashtiradi, balki ularni amaliyotda qo'llash, yangi bilimlarni yaratish va o'z mustaqil fikrlash doirasini kengaytirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu boisdan pedagoglar tomonidan talabalarda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish, ularni motivatsiya qilish, metodik va psixologik qo'llab-quvvatlash, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishga yo'naltirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Mustaqil ishlash madaniyatini shakllantirish ta'lim jarayonining barqaror va samarali natijalariga erishishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Erkaev A. Tafakkur erkinligi mezonlari. – Tafakkur, 2006. - №2.
2. Karimova V., Sunnatova R. Mustaqil fikrlash bo'yicha mashg'ulotlarni tashkil etish yuzasidan uslubiy qo'llanma. – Toshkent: Sharq, 2000. – 193 b.
3. Musayev J.P. Mustaqil fikrlashga yo'naltirilgan o'quv materiallarini modellashtirish texnologiyasi. "Maktab va hayot" jurnali, 2008-yil, 7-8-son. 1-12-betlar.
4. Nishonova Z. Mustaqil ijodiy fikrlashni rivojlantirishning psixologik asoslari: Psixol. fan. dok. diss. avtoreferati. – Toshkent, 2005. – 38 b.
5. Nishonova Z. Mustaqil ijodiy fikrlash va shaxs xususiyatlari. T.: «Xalq ta'limi», 2001-yil, 4-son. 38-42-betlar.
6. G'oziyev E., Ikromov J. Mustaqil fikrlashning komillikka ta'siri // J. Xalq ta'limi. – 2001. - №4. B. -31-37.

7. Kozlenko V.N. The problem of personality creativity. // Psychology of creativity: general, differential, applied. - Resp. ed. Ya.A. Ponomarev. - M.: Nauka, 1990. - p. 14.32.
8. Smolkin A.M. Methods of active learning. - M.: Higher School, 1991. - P. 84. 4. Torshina K.A. Modern studies of the problem of creativity in foreign psychology.
9. Yakubova Barno Baxtiyarovna. "Creativeness and creativeness in a person the need for the development of adjectives." // Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development - 2022. – pp. 56-59.
10. Begimqulov U. Distance learning and pedagogical education // Pedagogical education, - Tashkent. 2004. – №5. – Б. 19 – 21.

MAKTABGACHA PRE-SCHOOL ДОШКОЛЬНОЕ

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Alibek ZOKIROV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin SOBIR O‘G‘LI

2025. № 6

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

"Maktabgacha va maktab taʻlimi" jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Toshkent davlat pedagogika universitetining murojaatiga (24-04-2025 y., №11-05-2566/01) ko'ra, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilganligini maʻlum qiladi.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar boʻyicha ekspert kengashi tavsiyasi (25-05-2025 y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (07-05-2025 y., №5/6); OAK Rayosatining qarori (08-05-2025 y., №370/5).

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulugʻbek tumani
Kumushkon koʻchasi, 26-uy.